

Alte Drucke

**C. IVLII || CAESARIS || COMMEN-||TARII. || Quæ in hac
habeantur editione, sequens || pagella docebit. ||**

Caesar, Gaius Iulius

Lvgdvni, 1534

**A. HIRTII AVT OPII COMMENTARIORVM DE BELLO HISPANENSI LIBER
SEXTVS.**

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150541

A. HIRTII AVT OPII

COMMENTARIORVM

DE BELLO HISPAN-

NENSI LIBER

SEXTVS.

HARNACE Superato, Africa re=
cepta, qui ex his praelijs cū adolescente
Cn. Pompeio profugissent, cū et ulte=
rioris Hispania potitus esset, dū Caesar
muneribus dandis in Italia detinetur,

Cn. Pompeius
adolescens.

quò facilius praesidia contra compararet, Pompeius in fi=
de uniuscuiusq; ciuitatis cōfugere coepit. Ita partim prae=
cibus, partim ui, bene magna cōparata manu, Prouinciā
uastare coepit. Quibus in rebus nonnullae ciuitates sua
sponte auxilia mittebant. Item nonnullae portas claude=
bant, ex quibus, si qua oppida ui ceperat, cum aliquis ex
ea ciuitate optime de Cn. Pōpeio meritis ciuis esset, pro=
pter pecuniae magnitudinem aliqua ei inferebatur causa,
ut eo de medio sublato, ex eius pecunia latronū largitio
fieret: ita paucis cōmodis hoste hortato, maiores augeban=
tur copia. Ideoq; crebris nuntijs in Italiā missis, ciuitates
contrariae Pompeio auxilia sibi depostulabant. C. Caesar
dictator tertio, designatus quarto, multis itineribus ante
confectis, cū celeri festinatione ad bellum conficiendū in
Hispaniā cōuenisset, legati Cordubenses, qui à Cn. Pom=
peio discesserāt, Caesari obuiam ueniūt, à quibus nūtiaba=
tur, nocturno tēpore oppidū Cordubā capi posse, quòd
nec opinantibus aduersarijs eius, Prouincia potitus esset.

ii

Simulq;

Simulq; quod tabellarij à Cn. Pompeio dispositi omni-
 bus locis essent, qui certiores Cn. Pompeium de Caesaris
 aduentu facerent, multa præterea uerisimilia propone-
 bant. Quibus rebus adductus, quos legatos ante exercitum
 præfecerat Q. Pedium, & Quintum Fabium Maximum
 de suo aduentu facit certiores, ut quem sibi equitatum ex
 Prouincia fecissent, præsidio mitterent. Ad quos celerius,
 quam ipsi opinati sunt, appropinquauit: atq; ut ipse ue-
 luit, equitatu sibi præsidio habuit. Erat per idem tempus
 Sex. Pompeius frater, qui cum præsidio Cordubam tene-
 bat, quod eius Prouinciæ caput esse existimabatur. Ipse
 autem Cn. Pompeius adolescens Vllam oppidum oppugna-
 bat, & ferè iam aliquot mensibus ibi detinebatur: quo ex
 oppido cognito Caesaris aduentu, legati clam præsidio
 Cn. Pompeij Casarem cum adissent, petere coeperunt, ut
 sibi primo quoq; tempore subsidiũ mitteret. Caesar eam
 ciuitatẽ omni tẽpore optime de populo Romano meritum
 esse sciebat, sex cohortes secunda uigilia iubet proficisci,
 pariq; equites numero, quibus præfecit hominẽ eius Pro-
 uinciæ notũ, & non parum sciẽtem L. Iunium Patricium:
 qui, cũ ad Cn. Pompeij præsidia uenisset, incidit idẽ tem-
 poris, ut tempestate aduersa, uehemẽtiq; uento afflictaretur,
 qua ui tẽpestatis ita obscurabatur, ut uix proximum co-
 gnoscere posset, cuius incommodũ summã utilitatẽ ipsis
 præbebat. Ita cum ad eum uenerunt, iubet binos equites
 incedere, & rectã per aduersariorũ præsidia ad oppidũ
 contendere, medijsq; ex præsidijs, cum quereretur, qui
 essent, unus ex nostris respõdit, ut fileat uerbũ facere, nã
 id tẽporis conari ad murũ accedere, ut oppidũ capiãt, &
 parim

Sex. Pompeius.

Vlla opp.

L. Iunius Pa-
 tricius.

partim tempestate impediti uigiles non poterant diligentiam præstare, partim illo responso deterrebantur, cū ad portam appropinquassent, signo dato, ab oppidanis sunt recepti, & pedites, equitesq; clamore factō, dispositis ibi partim, qui remāsere, eruptionē in aduersariorum castra fecerunt. Sic illud cum inscientibus accidisset, existimabat magna pars hominum, qui in ijs castris fuissent, se propē captos esse. Hoc misso ad Vllam præsidio, Cæsar, ut Pompeium ab ea oppugnatione deduceret, ad Cordubā con-
tendit, exq; itinere loricated uiros fortes cū equitatu antē præmisit, qui simul in conspectum oppidi se dederunt, in equis recipiuntur, hoc à Cordubensibus nequaquā poterat animaduerti, appropinquantibus ex oppido bene magna multitudo ad equitatū cōcidendum cū exisset, loricati, ut supra scripsimus, ex equis descenderūt, & magnū præliū fecerūt, sic ut ex infinita hominum multitudine pauci in oppidum se reciperent. Hoc timore adductus Sex. Pompeius, literas fratri misit, ut celeriter sibi subsidio ueniret, ne prius Cæsar Cordubā caperet, quā ipse illō uenisset. ita Cn. Pompeius Vlla propē capta, literis fratris excitus, cum copijs ad Cordubam iter facere cœpit. Cæsar, cum ad flumen Batim uenisset, neq; propter altitudinem flu-
minis transire posset, lapidibus corbes plenos demisit, ita in super ponte factō, copias ad castra tripartitō traduxit. Tenebāt aduersus oppidum è regione pontis trabes, ut supra scripsimus, bipartitō. Huc cum Pompeius cum suis copijs uenisset, ex aduerso pari ratione castra ponit. Cæsar, ut eum ab oppido, commeatuq; excluderet, brachium ad pontem ducere cœpit. Pari idem conditione

Corduba.

Betis fl.

Pompeius. Hic inter duces duos fit contentio, uter prius pontem occuparet, ex qua contentione quotidiana minuta praelia fiebant, ut modo hi, modo illi superiores discederent. Quæ res, cū ad maiorem contentionem uenisset, ab utrisq; cominus pugna iniqua dum cupidius locum suident tenere, propter pontem coangustabantur, & fluminis ripis appropinquantibus coangustati præcipitabantur. Hic alteri alteris non solum mortem morti exaggerabat, sed tumultos tumultis æquabant. Ita diebus compluribus cupiebat Cæsar, si qua conditione posset, aduersarios in æquum locum deducere, & primo quoq; tempore de bello decernere: cum animaduerneret aduersarios minime uelle, quos ideo à uiaretraxerat, ut in æquum deduceret, copijs flumen traductis, noctu iubet ignes fieri magnos. Ita firmissimum eius præsidium Ateguam proficiscitur. Id cum Pompeius ex perfugis rescisset, ea die per uia angustias, carra complura, multosq; lanistas retraxit, & ad Cordubam se recipit. Cæsar munitionibus Ateguam oppugnare, & brachia circiuducere cœpit: cuius rei Pompeio cum nuntius esset allatus, eo die proficiscitur, cuius in aduentum, præsidij causa, Cæsar cōplura castella occupauit, partim sub equitatu, partim ut pedestres copie in statione, & in excubitu castris præsidio esse possent. Hic in aduentu Pompeij incidit, ut matutino tempore nebula esset crassissima. Itaq; in illa obscuracione cū aliquot cohortibus, & equitum turmis circiuducunt Cæsar equites, & concidunt, sic, ut uix in ea cede pauci effugerent. Insequenti nocte castra sua incendit Pompeius, & trans flumen Salsum per conualles castra inter duo oppida

Ategua.

Salsum fl.

Ateguam,

Atequam, & Vcubim in monte constituit. Cæsar in munitionibus, cæterisq; quæ ad oppidum oppugnandum opus fuerunt, aggerem, uineasq; agere instituit. Hæc loca sunt montuosa, & natura edita ad rem militarem, quæ planicie diuiduntur Salso flumine proxime tamen Atequam, ut ad flumen sint circiter passuum duo millia. Ex ea regione oppidi in montibus castra habuit posita Pompeius in conspectu utrorumq; oppidorum, neq; suis ausus est subsidio uenire. Aquilas habuit, & signa tredecim legionum. Sed ex quibus aliquid firmamenti se existimabat habere, duæ fuerunt uernaculæ, quæ à Trebonio trāsferant, & una facta ex colonis, quæ fuerunt in his regionibus: quarta fuit Afraniana ex Africa, quam secū adduxerat. Reliquæ ex fugitiuis auxiliares consistebant. Nam de leui armatura, & equitatu, longe & uirtute, & numero nostri erāt superiores. Accedebat huc, ut longius bellum duceret Pōpeius, quòd loca sunt edita, & ad castrorum munitiones nō parum idonea. Nam serè totius ulterioris Hispaniæ regio propter terræ fecunditatē inopē, difficilemque habet oppugnationem, & non minus copiosam aquationem. Hic etiam propter barbarorum crebras excursions omnia loca, quæ sunt ab oppidis remota, turribus, & munitionibus retinētur, sicut in Africa, rudere, non tegulis teguntur, simulq; in his habent speculas, & propter altitudinem longe, lateq; prospiciunt. Itē oppidorum magna pars eius Prouinciæ montibus serè munita, & natura excellentibus locis est constituta, ut simul aditus, ascensusq; habeat difficiles. Ita ab oppugnationibus natura loci distinentur, ut ciuitates Hispaniæ non

facile ab hostibus capiantur: quod in hoc contingit bello. Nam ubi inter Ateguam, & Vcubim, quæ oppida supra sunt scripta, Pompeius habuit castra cōstituta, in cōspectu duorum oppidorū, ab suis castris circiter millia passuum quatuor. Grumus est excellens natura, qui appellatur Castra Posthumiana: ibi præsidij causa castellum Cæsar habuit constitutum. Pompeius, qui eodem iugo tenebatur, loci natura, & quod remotū erat à castris Cæsaris, animaduvertebat loci difficultatem, & quod flumine Salso intercludebatur, non esse permissurū Cæsarem, ut in tanta loci difficultate ad subsidium committendum se mitteret, ista fretus opinione, tertia uigilia profectus, castellum oppugnare cœpit, ut laborantibus succurreret. Nostri cū appropinquassent, clamore repentino, telorumq; multitudine iactus facere cœperunt, uti magnam partē hominum uulneribus afficerent: quo peracto, cum ex castello repugnare cœpissent, & maioribus castris Cæsari nūtiussset allatus, cum tribus legionibus est profectus. Et cum ad eos appropinquasset, fuga perterriti multi sunt interfecti, cōplures capti, in quibus multi præterea armis exuti fugerūt, quorū scuta sunt relata octoginta. Insequēti luce Arguetius ex Italia cum equitatu uenit, Is signa Saguntinorum retulit quinq; quæ ab oppidanis cœpit. Suo loco perterritus est, quod equites ex Italia cum Asprenate ad Cæsarem uenissent, ea nocte Pōpeius castra incendit, & ad Cordubā uersus iter facere cœpit. Rex nomine Indo, qui cum equitatu suas copias adduxerat, dum cupidius agmen aduersariorum insequitur, à uernaculis legionarijs exceptus est, & interfectus. Postero die equites nostri longius

Castra Posthumiana.

Arguetius.

Indo rex.

longius ad Cordubam uersus profecuti sunt eos, qui com-
 meatus ad castra Pōpeij ex oppido portabant, ex ijs capti
 quinquaginta, cū iumentis ad nostra adducti sunt castra.
 Eodem die Qu. Martius Tri.mil. qui fuisset Pōpeij, ad
 nos transfugit, & noctis tertia uigilia in oppido acerri-
 me pugnatum est, ignemq; multum miserunt, sicut &
 omne genus, quibus ignis per iactus solitus est muti. Hoc
 praterito tempore, C. Fundanius, eques Romanus, ex ca-
 stris aduersariorū ad nos transfugit. Postero die ex legio-
 ne uernacula milites sunt capti ab equitibus nostris, duo,
 qui dixerunt se seruos esse: cū uenirēt, cogniti sunt à mi-
 litibus, qui antea cum Babilio, & Pædio fuerant, & à
 Trebonio transfugerant. Eis ad ignoscendum nulla est
 data facultas, & à militibus nostris interfecti sunt. Eo-
 dem tempore capti tabellarij, qui à Corduba ad Pompeiū
 missi erant, perperamq; ad castra nostra peruenerant,
 præcisīs manibus missi sunt facti. Pari consuetudine uigi-
 lia secunda ex oppido ignem multum, telorumq; multi-
 tudinem iactando, bene magnum tempus consumpserūt,
 compluresq; uulneribus affecerunt. Praterito noctis tem-
 pore eruptionem in legionem sextam fecerunt, cum in
 opere nostri distenti essent, acriterq; pugnare cœperunt.
 Quorum uis repressa à nostris, & si oppidani superio-
 re loco defendebantur, quinquaginta, cum eruptionem
 facere cœpissent, tamen uirtute militum nostrorum,
 qui, & si inferiore loco premebantur, tamen repulsi
 aduersarij bene multis uulneribus affecti, in opidum se
 contulerunt. Postero die Pompeius ex castris suis bra-
 chium cœpit ad flumen Salsum facere, & cum nostri

Q. Martius
Tri.mil.

C. Fundanius

ii † equites

equites pauci in statione fuissent à pluribus reperti, de
A. Valgius. statione sunt deiectioni, & occisi tres. Eo die A. Valgius Se-
 natoris filius, cuius frater in castris Põpeij fuisset, omni-
 bus suis rebus relictis, equum conscendit, & fugit. Specu-
 lator de legione secunda pompeiana captus à militibus, &
 interfectus est. Per idem tempus glans missa est in scripta,
 quo die ad oppidum capiendum accederent, sese scutum
 esse positurum. Qua spe nonnulli dum sine periculo mu-
 rum ascendere, & oppidum potiri posse se sperarent,
 postero die ad murum opus facere coeperunt, & bene
 magna prioris muri pars deiecta est. Quo facto ab oppi-
 danis, ac si suarum partium essent conseruati, missos fecer-
 re loricatoros, quiq; praesidij causa praepositi oppido à Põ-
 peio essent, orabant. Quibus respondit Caesar, se condi-
 tiones dare, non accipere consueuisse: qui cum in oppidum
 reuerfi essent, relato responso, clamore sublato, omni ge-
 nere telorum emissio, pugnare pro muro toto coeperunt.
 Propter quod ferè magna pars hominũ, qui in castris no-
 stris essent, nõ dubitarunt, quin irruptionem eo die essent
 facturi. Ita corona circumdata pugnatum est aliquandiu ue-
 hementissime. Simulq; balista missa à nostris turrem deie-
 cit, qua aduersariorum, qui in ea turre fuerant, quinq;
 deiecti sunt, & puer, qui balistam solitus erat obseruare.
 Eo praeterito tempore, Põpeius trans flumen Salsum ca-
 stellũ constituit, neq; à nostris prohibitus, falsaq; illa opi-
 nione gloriatus est, quod propè in nostris partibus locũ
 tenuisset. Item insequenti die eadem consuetudine dum
 longius prosequitur, quo loco equites nostri statione ha-
 buerant, aliquot turmae cum leui armatura impetu facto,
 loco

loco sunt deiectæ, & propter paucitatem nostrorū equitum, simulq; leui armatura inter turmas aduersariorum, protrita. Hoc in conspectu utrorumq; castrorum gerebatur, & maiore Pōpeiāni exultabant gloria, longius quōd nostris cedentibus prosequi cōpissent: qui cum aliquo loco à nostris recepti essent, ut cōsueissent, ex simili uirtute clamore factō aduersati sunt prēliū facere. Ferē apud exercitus hæc est equestris prēlij consuetudo, cum eques ad dimicandū dimisso equo cum pedite progreditur, nequam par habetur: id quod in hoc accidit certamine: cum pedites ex leui armatura lecti ad pugnam equitibus nostris nec opinantibus uenissent, idq; in prēlio animaduersum esset, complures equites descenderunt. Ita exiguo tēpore eques pedestre, pedes equestre prēlium facere cōpit, usq; eo, ut cādē proxime à uallo fecerint. In quo prēlio aduersariorum ceciderunt centum uigintitres, cōpluresq; armis exuti, multi uulneribus affecti in castra sunt redacti, nostri ceciderūt tres, saucij xii pedites, & equites quinque. Eius diei insequenti tempore pristina cōsuetudine pro muro pugnari cōceptum est. Cum bene magnā multitudinem telorum, ignemq; nostris defenditibus inieciissent, nefandū, crudelissimūq; facinus sunt aggressi, in conspectuq; nostro hospites, qui in oppido erant, uigulare, & de muro præcípites mittere cōeperunt, sicut apud barbaros, quod post hominum memoriā nūquam est factum. Huius diei extremo tempore à Pōpeiānis clam ad nostros tabellarius est missus, ut ea nocte turres, aggeremq; incenderent, & tertia uigilia eruptionem facerēt. Ita igne, telorumq; multitudine iacta, cum bene magnam

ii 5 partem

partem muri consumpsissent, portam, quæ e regione, et in conspectu Pompeij castrorum fuerat, aperuerunt, coepiæq; totæ eruptionem fecerunt, secumq; extulerunt catas ad fossas complendas, et harpagones ad casus, quæ stramentis ab nostris hybernorum causa ædificatæ erant, diruendas, et incendendas. Præterea argentum, et uehimenta, ut dum nostri in præda detinerentur, illi cæde facta ad præsidia Pompeij se reciperent. Nam, quod existimabat eos posse conatum efficere, nocte tota ultra ibat summen Salsum in acie. Quod factum licet nec opinantibus nostris esset gestum, tamen uirtute freti repulsos, multosq; uulneribus affectos, oppido represserunt: prædaq; et armis eorum sunt potiti, uiuosq; aliquos coeperunt, qui postero sunt interfecti die. Eodemq; tempore transfuga nuntiauit ex oppido Iunium, qui in cuniculo fuisset, iugulatione oppidanorum facta, clamasse facinus se nefandæ, et scelus fecisse. Nam eos nihil meruisse, quare tali poena afficerentur, qui eos ad aras, et focos suos recepissent, eosq; hospitium scelere contaminasse, multa præterea dixisse, quæ oratione deterritos amplius iugulationem non fecisse. Ita postero die Tullius legatus cum Catone Lusitano uenit, et apud Cæsarem uerba fecit. Utinam quidem Dij immortales fecissent, ut tuus potius miles, quam Cn. Pompeij factus essem, et hanc uirtutis constantiam in tua uictoria, non in illius calamitate præstarem: cuius funestæ laudes, quippe ad hanc fortunam reciderunt, ut ciues Ro. indigentes præsidij, et propter patriæ luctuosam perniciem dedimur hostium numero, qui neque in illius prospera acie primam fortunam, neque in aduersa

secum

secundam obtinuimus uictoriam, qui legionum tot impetus sustentantes, nocturnis, diurnisq; operibus gladiatorum ictus, telorumq; missus expectantes, uicti, & deserti à Pōpeio tua uirtute superati, salutem à tua clementia deposcimus: petimusq; ut qualem tegentibus præstitisti, similem in ciuium deditione præstes. Remissis legatis, cum ad portam uenisset Tiberius Tullius, cum eum introcuntem C. Antonius insecutus non esset, reuersus est ad portam, & hominem apprehendit. Quod Tiberius cum fieri animaduertit, simulq; pugionem eduxisset, manum eius incidit, ita refugerunt ad Cæsarem. Eodemq; tempore signifer de legione prima transfugit, & nuntiauit quod die equestre prælium factum esset, suo signo perisse homines trigintaquinque, neque licere castris Cn. Pompeij nuntiarī, neque dici perisse quenquam. Seruus, cuius dominus in Cæsaris castris fuisset, uxoremq; & filium in oppido reliquerat, dominum iugulauit, & ita clam à Cæsaris præsidijs in Pompeij castra discessit, & inditium glande scriptum misit, per quod certior fieret Cæsar, quæ in oppido ad defendendum compararentur. Ita literis acceptis, cum in oppidum reuersi essent, qui mittere glandem scriptam solebant, insequenti tempore duo Lusitani fratres transfugæ nuntiarunt, quam Pompeius concionem habuisset: quoniam oppido subsidio non posset uenire, noctu ex aduersariorum conspectu se deducerent ad mare uersum. Vnum respondisse, ut potius ad dimicandum descenderent, quam signum fugæ ostenderent. Tum, qui ita locutus esset, iugulatum. Eodem tempore tabellarij eius deprehensi, qui

si, qui ad oppidum ueniebant, quorum literas Caesar oppidanis obiecit, & qui uitam sibi peteret, iussit turrem ligneam oppidanorum incendere: id si fecisset, ei se promissit omnia concessurum. Quod difficile erat factum, ut eam turre sine periculo quis incenderet. Ita facturus de ligno cum propius accessisset, ab oppidanis est occisus. Eade nocte trans fuga nuntiavit, Pompeium, & Labienum de regulatione oppidanorum indignatos esse. Vigilia secunda propter multitudinem telorum turris lignea, quae nostra fuisset, ab imo uitium fecit, usque ad tabulatum secundum, & tertium. Eodem tempore pro muro pugnatum accerime, & turrin nostram, ut superiorem incenderunt: inde circo quod uentum oppidani secundum habuerunt. In sequenti luce mater familias de muro se deiecit, & ad nos transiit, dixitque se cum familia constitutum habuisse, ut una transfugerent ad Caesarem, illam oppressam, & uulneratam. Hoc praeterea tempore tabellae de muro sunt deiectae, in quibus scriptum est inuentum: L. Minutius Caesari, Si mihi uitam tribuis, quoniam a Cn. Pompeio sum desertus, qualem me illi praestiti, tali uirtute, & constantia futurum me in te esse praestabo. Eodem tempore oppidanorum legati, qui antea exierant Caesarem adierunt, si sibi uitam concederet, sese in sequenti die oppidum esse deserturos. Quibus respondit, se Caesarem esse, fidemque praestaturum, ita ante diem x i. Calendarum Martij oppido potitus, imperator est appellatus. Et Pompeius, ex peritus cum deditionem oppidi factam esse scisset, castra mouit V cubicum uersus, sed circa ea loca castella disposuit, & munitionibus se continere coepit. Caesar mouit, et propius

L. Minutius.

Ategua capta.

pius

pius castra castris contulit. Eodem tempore mane lorica-
tus unus ex legione uernacula ad nos transfugit, & nun-
tiauit Pompeium oppidanos Vcubenses conuocasse, eisq;
imperauisse, ut diligentia adhibita perquireret, qui essent
suarum partium, itemq; aduersariorum uictoriae fauto-
res. Hoc praterito tempore, in oppido, quod fuit captū,
seruus est prehensus in cuniculo, quem supra demonstra-
uimus, dominum iugulasse, is uiuus est combustus: eodēq;
tempore Centuriones loricati octo ad Cæsarem transfu-
gerunt ex legione uernacula, & equites nostri cum ad-
uersariorum equitibus congressi sunt, & saucij aliquot
occiderunt leui armatura. Ea nocte speculatores prehen-
si serui tres, & unus ex legione uernacula. Serui sunt in
crucem sublati, militi ceruices abscissæ. Postero die equi-
tes, cū leui armatura ex aduersariorum castris ad nos trās-
fugerūt. Et eo tempore circiter undecim equites ad aqua-
tores nostros excucurrerunt, nonnullos interfecerunt,
item alios uiuos abduxerunt. Ex equitibus capti sunt equi-
tes octo. In sequenti die Pompeius securi percussit homi-
nes septuagintaquatuor, qui dicebantur esse fautores Cæ-
saris uictoriae: reliquos in oppidum iussit deduci, ex qui-
bus effugerunt centum uiginti, & ad Cæsarem uenerūt.
Hoc praterito tempore, qui in oppido Ategua Bursauo-
lenses capti sunt, legati profecti sunt cum nostris, uti rem
gestam Bursauolensibus referrent, quid sperarent de Cn.
Pompeio, cum uiderent hospites iugulari. Præterea multa
scelera ab ijs fieri, qui præsidij causa ab his reciperētur:
qui, cum ad oppidum uenissent, nostri, qui fuissent equi-
tes Romani, & Senatores, non sunt ausi introire in op-
pidū,

pidum, præterquam, qui eius ciuitatis fuissent. Quorum
 responsis ultro, citroq; acceptis, & redditis, cum ad no-
 stros se reciperet, qui extra oppidum fuissent: illi de præ-
 sidio insecuti, ex auersione legatos iugularunt. Duo reli-
 qui, qui ex eis fugerunt, Cæsari rem gestam detulerunt,
 & speculatores ad oppidum Ateguam miserunt. Qui cū
 certum comperissent legatorum responsa, ita esse gesta,
 quemadmodum illi retulissent, ab oppidanis concursu fa-
 cto, eū, qui legatos iugulasset, lapidare, & ei manus in-
 tentare cœperunt, illius opera se perisse. Ita uix periculo
 liberatus, petijt ab oppidanis, ut ei liceret legatum ad Cæ-
 sarem proficisci, illi se satis facturum. Potestate data, cum
 inde esset profectus præsidio comparato, cum bene ma-
 gnā manum fecisset, & nocturno tempore per fallaciā
 in oppidum esset receptus, iugulationem magnā facit
 principibus, qui sibi contrarij fuissent interfecit, oppidū
 in suam potestatem recipit. Hoc præterito tempore, serui
 transfuga nuntiauerunt oppidanorum bona uedere, ne
 cui extra uallum liceret exire, nisi discinctum. Idcirco,
 quod ex quo die oppidum Ategua esset captum, metu cō-
 territos complures profugere in Bethuriam, neque sibi
 ullam spem uictoriæ propositam habere, ut si quis ex no-
 stris transfugerit, in leuem armaturam conijci, eumq; nō
 amplius sexdecim accipere. In sequenti tempore Cæsar
 castris castra contulit, et brachium ad flumen Salsum duc-
 cere cœpit. Hic dum in opere nostri distenti essent, com-
 plures ex superiore loco aduersariorum decurrerūt. Nec
 detinentibus nostris, multis telis iniectis, complures uul-
 neribus affecere. Hic tamen, ut ait Ennius, nostri cessere
 parum

parumper. Itaque præter consuetudinem, cum à nostris animaduersum esset cedere Centuriones, ex legione quinta flumen transgredi duo, restituerunt acie, acriterq; eximia uirtute plures, cum agerent, ex superiore loco multitudinem telorum alter eorum concidit. Ita cum his prælium facere cœpisset, & cum undique se circunueniri animaduertisset, parumper ingressus, pedem offendit. Huius concidentis uiri casu passim audito, cum cōplures aduersariorum concursus facerent, equites nostri transgressi interiore loco aduersarios ad uallum agere cœperunt. Ita, dum cupidius intra præsidia illorum student cædem facere, à turmis, & leui armatura sunt interclusi, quorum nisi summa uirtus fuisset, uiui capti essent. Nam & munitione præsidij ita coangustabantur, ut equites spatio intercluso uix se defendere possent. Ex utroque genere pugna complures sunt uulneribus affecti, in quibus etiam Clodius Aquitius. Inter quos ita cominus est. pugnatum, ut ex nostris præter duos Centuriones sit nemo desideratus, gloria se effequentes. Postero die ab Soricaria utraq; conuenere copiae. Nostri brachia ducere cœperunt. Pompeius, cum animaduerneret castello se excludi Aspania, quod ab Vcubi millia passuum quinque distat, hæc res necessario uocabat, ut ad dimicandum descenderet: neque tamen æquo loco sui potestatem faciebat, sed ex Grumo excelsum tumulum capiebat, usque eo, ut necessario cogeretur iniquum locum subire. Quo facto, cum utrorumq; copiae tumulum excellentem petissent, prohibiti à nostris sunt, deiectionq; planicie. Quæ res secundum nostris efficiebat prælium, undique autem

Clodius Aquitius.

Soricaria.

Aspania.

tem

tem cedentibus aduersarijs, nostri magna in cede uersabantur: quibus mons, non uirtus saluti fuit: qui subito tunc, nisi aduersperasset, à paucioribus nostris omni auxilio priuati essent. Nam ceciderunt ex leui armatura trecenti uigintiquatuor, ex legionarijs cētum triginta octo, præterquam quorū arma, & spolia sunt allata. Ita pridie duorū Centurionum internitio hac aduersariorum poena est litata. In sequenti die pari consuetudine, cum ad eundē locum eius præsidium uenisset, pristino illo suo utebantur instituto. Nam præter equites nullo loco æquo se committere audebant. Cum nostri in opere essent, equitum copie concursus facere cœperunt. Simulq; uociferantibus legionarijs, cum locum efflagitarent, ut consueti insequi existimare possent, se paratissimos esse ad dimicandum, nostri ex humili cōualle bene longe sunt egressi, & planicie in æquo loco cōstitērunt. Illi tamen procul dubio ad cōgrediendum in eum locum non sunt ausi descēdere, præter-

unum Antistium Turpionē, qui fidens uiribus ex aduersarijs sibi parem esse neminem cogitare cœpit: hic (ut fertur) Achillis, Nemmonisq; congressus. Q. Pompeius Niger, eques Romanus Italicensis ex acie nostra ad cōgrediendum progressus est, quoniam ferocitas Antistij omnium mentes cōuerterat ab opere ad spectandum, acies sunt dispositæ. Nam inter bellatores, principesq; dubia erat posita uictoria, ut propē uideretur finem bellāi duorum dirimere pugna. Ita auidi, cupidiq; suarum quisque partium, expertorum uirorum, fautorumq; uoluntas habebatur. Quorum uirtute alacri cum ad dimicandum in planiciem se contulissent, scutorumq; laudis insignis præfuit

Antistij Turpionis, Q. Pompeij cōgressus.

præfulgens opus calatum, quorū pugna esset prope profecto dirempta, nisi propter equitum concessum, ut supra demonstrauimus, leui armatura præsidij causa non longe ab opere castrorum cōstitissent, ut nostros equites in receptu, dum ad castra redeūt, aduersarij cupidius sunt insecuti: uniuerſi clamore factō impetum dederunt. Ita metu perterriti, cum in fuga essent, multis amissis in castra se recipiunt. Caesar ob uirtutem turmæ Casianæ donauit milia XIII. & præfecto torques aureos II. & leui armaturæ millia X. Hoc die A. Bebius, & C. Flauius, & A. Trebellius equites Romani hastenses argento propè tecti equites ad Caesarē transfugerunt, qui nuntiauerunt equites Romanos coniurasse omnes, qui in castris Pompeij essent, ut transitionem facerent, serui indicio omnes in custodiā esse coniectos, è quibus occasione capta se transfugisse. Item hoc die literæ sunt deprehensæ, quas mittebat Saonem Cn. Pompeius S. V. G. E. V. & si, prout nostra felicitas ex sententia aduersarios adhuc propulſos habemus, tamen, si æquo loco sui potestatem facerent, celerius, quam uestra opinio est, bellum confecissem. Sed exercitum tyronum non audent in campum deducere, nostrisq; adhuc freti præsidij bellum ducunt. Nam singulas ciuitates circumsident, inde sibi commeatus capiunt. Quare & ciuitates nostrarum partium conseruabo, & bellum primo quoque tempore conficiam, cohortes animo habeo ad uos mittere. Profecto nostro commeatu priuati necessario ad dimicandum descendent. Insequenti tempore cum nostri temere in opere distenti essent, equites in oliueto, dū lignantur, interfecti sunt aliquot: serui trās

k fuge

A. Bebius.

C. Flauius.

A. Trebellius.

Accius Varus
Hispalis.

Vetispon-
te op.
Carruca.

Verfaonenses.

fugerunt, qui nuntiauerunt ad Tert. Nonarum Marij
praelium affore ad Soritiam, quod factum est, ex eo tem-
pore metum esse magnum: & Accium Varum circum ca-
stella praesse. Eo die Pompeius castra mouit, & circa Hi-
spalim in oliucto constitit. Caesar prius, quam eodem est
profectus, luna hora circiter sexta uisa est. Ita castris mo-
tis Vcubim praesidium, quod Pompeius reliquit, iussit, ut
incenderent, & deusto oppido in castra maiora se reci-
perent. Insequenti tempore Ventispon-
te oppidum cum
oppugnare coepisset, deditione facta, iter fecit in Car-
rucam, contra Pompeij castra posuit. Pompeius oppidum,
quod contra sua praesidia portas clausisset, incendit: mi-
lesq; qui fratrem suum in castris iugulasset, interceptus
est a nostris, & fuste percussus. Hinc itinere facto, in ca-
pum Mundensem cum esset uentum, castra contra Poma-
peium constituit. Sequenti die cum iter facere Caesar cum
copijs uellet, renuntiatum est ab speculatoribus Poma-
peium de tertia uigilia in acie stetisse. Hoc nuntio alla-
to, uexillum proposuit. Idcirco enim copias eduxerat,
quod Verfaonensium ciuitati fuissent fautores, antea li-
teras miserat, Caesarem nolle in conuallem descendere,
quod maiorem partem exercitus tyronum haberet. Haec
litterae uehementer confirmabant mentes oppidanorum.
Ita hac opinione fretus, totum se facere posse existima-
bat. Etenim & natura loci defendebatur, & ipsius opa-
pidi munitione ubi castra habuit constituta. Namque,
ut superius demonstrauius, loca excellentia tumulis
contineri, interuallum Prouinciam diuidit. Sed ratio-
ne nulla placuit tacere id quod eo incidit tempore: Pla-
nities

nicies inter utraque castra intercedebat, circiter millia passuum quinque, ut auxilia Pompeij duabus defenderentur rebus, oppidi excelsi, & loci natura: hinc dirigens proxima planicies aequabatur, cuius decursum antecederat riuus, qui ad eorum accessum summam efficiebat loci iniquitatem. Nam palustri, & uoraginoso solo currebat ad dextram partem, & Caesar, cum aciem directam uidisset, non habuit dubium, quin media planicie in æquum ad dimicandum aduersarij procederent, hoc erat in omnium conspectu: huc accedebat, ut locus illa planicie equitatum ornaret, & diei, solisq; serenitas, ut mirificum, & optandum tempus propè ab Dijs immortalibus illud tributum esset ad prælium committendum. Nostris letari, nonnulli etiam timere, quod in eum locum res, fortunæq; omnium deducerentur, ut quidquid post horam castris fieret, in dubio poneretur. Itaque nostri ad dimicandum procedunt, id, quod aduersarios existimabamus esse facturos. Qui tamen à munitione oppidi mille passibus longius non audebant procedere, in quo sibi propè murum aduersarij constituebant. Itaque nostri procedunt, interdum æquitas loci aduersarios efflagitabat, ut tali conditione contenderent ad uictoriam. Neque tamen illi à sua consuetudine discedebant, ut aut ab excelso loco, aut ab oppido discederent. Nostris pede presso propius riuum, cum appropinquarent aduersarij patrocinari loco iniquo non desererunt. Erat acies x i i i. aquilis constituta, quæ lateribus equitatu tegebatur, cum leui armatura millibus sex. Præterea auxiliares accedebant propè alterum tantum.

kk 2 No

Nostra praesidia lxxx. cohortibus, & octomillibus equitum. Ita cum in extrema planicie iniquum in locum nostri appropinquassent, paratus hostis erat superior, ut transeundi superius iter uehementer esset periculosum. Quod cum à Caesare esset animaduersum, ne quid temere culpa sua secus admitteretur, cum locum definire coepit. Quod cum hominum auribus esset obiectum, moleste, & acerbe accipiebant, se impediri quo minus praelium conficere posset. Hæc mora aduersarios alacriores efficiebat, Caesaris copias timore impediri ad committendum praelium. Ita se effequentes iniquo loco sui potestate faciebant, ut magno tamē periculo accessus eorum haberetur. Hic decumani suum locum cornu dextrum tenebant, sinistrum tertia, & quinta legio, itemque cætera auxilia, & equitatus: praelium clamore facto, committitur. Hic & si uirtute nostri antecederent, aduersarii loco superiore defendebantur acerrime, & uehemens fiebat ab utroque clamor, telorumque missus, concursus, sic ut propè nostri diffiderent uictoria: congressus enim, & clamor, quibus rebus maxime hostes commoverentur, in collatu pari erant conditione. Itaque ex utroque genere pugnae, cum parem uirtutem ad bellandum commiserant, pilorum missu fixa cumulat, & concidit aduersariorum multitudo. Dextrum demonstrauimus decumanos cornu tenuisse, qui, & si erant pauci, tamen propter uirtutem, magno aduersarios timore eorum opera afficiebant, quod suo loco hostes uehementer premere coeperunt, ut ad subsidium, ne ab latere nostri occuparentur, legio aduersariorum traduci coepta sit ad dextrum: quæ simul est mota, equitatus Caesaris sinistrum cornu premere coepit,

Praelium inter
Caesarem & Gn.
Pompeium.

at ij

at ij exima uirtute praelium facere incipiunt, ut locus in acie ad subsidium ueniendi non daretur. Ita cum clamori esset intermixtus gemitus, gladiatorumq; crepitus auri- bus oblati, imperitorum mentes timore prepediebat. Hic, ut ait Ennius, pes pede premitur, armis teruntur arma, aduersariosq; uehementissime pugnantes nostri agere coeperunt: quibus oppidum fuit subsidio, ita ipsis liberalibus fusi, fugatiq; non superfuissent, nisi in eum locum confu- gissent, ex quo erant egressi. In quo praelio ceciderunt millia hominum circiter triginta, et si quid amplius. Præ- terea Labienus, Accius Varus, quibus occisis, utrisque fu- nus est factum. Itemq; equites Romani partim ex urbe, partim ex Prouincia ad millia tria. Nostri desiderati ad hominum mille, partim peditum, partim equitum, saucij ad quingentos. Aduersariorum aquilæ sunt ablatae XIII. et signa, et fascēs. Præterea duces belli XVIII. capti sunt: eos habuit res exitus. Ex fuga hac, cum oppidum Mundam sibi constituisent præsidium, nostri cogeban- tur necessario eos circinuallare, ex hostium armis, pro cespite cadauera collocabantur, scuta, et pila pro uallo: insuper occisi, et gladij, et mucrones, et capita homi- num ordinata, ad oppidum conuersa uniuersa hostium ti- morem, uirtutisq; insignia proposita uiderent, et ual- lo circumcluderentur aduersarij. Ita Galli tragulis, iacu- lisq; oppidum ex hostium cadaucris sunt complexi, oppugnare coeperunt. Ex hoc praelio Valerius adole- scens Cordubam cum paucis equitibus fugiens, Sexto Pompeio, qui Cordubæ fuisset, rem gestam refert. Co- gnito hoc negotio, quos equites, quod pecuniæ secum

Desideratorum
numerus,

Munda opp.

Sext. Pompeius

kk 3 habuit,

habuit, eis distribuit, & oppidanis dixit, se de pace ad
 Caesarem proficisci, & secunda uigilia ab oppido disces-
 sit. Cn. Pompeius autem cum equitibus paucis, nonnullisq;
 Carteia. peduitibus ad nauale praesidium parte altera contendit Car-
 teiam, quod oppidum abest a Corduba millia passuum.

P. Calpurnius.

CLXX. Quò cum ad octauum miliarium uenisset, P.
 Calpurnius, qui castris antea Pompeij praepositus esset,
 eius uerbis nuntium mittit, cum minus belle haberet, ut
 mitteret lecticam, qua in oppidum deferri posset, lite-
 ris missis Pompeius Carteam defertur. Qui illarum
 partium fautores essent, conueniunt in domum, quò
 erat delatus, qui arbitrati sunt clanculum uenisse, ut ab
 eo, quae uellent, de bello requirerent cum frequentia con-
 uenisset, de lectica Pompeius eorum in fidem confu-
 git. Caesar ex praelio munitione circumdata, Cordubam
 uenit, qui ex caede eò refugerant, pontem occupauerunt:
 cum eò esset uentum conuertiari coeperunt, nos ex
 praelio paucos superesse, quò confugeremus. Ita pugnare
 coeperunt de ponte. Caesar flumen traiecit, & castra po-

Scapula.

suit. Scapula totius seditionis familiae, & libertinorum
 caput, ex praelio Cordubam cum uenisset, familiam, &
 libertos conuocauit, pyram sibi extruxit, coenam as-
 ferri quam optimam imperauit, item optimis super-
 additis uestimentis, pecuniam, & argentum in praesentia
 familiae donauit. Ipse de tempore coenauit, uinum,
 & nardum identidem sibi infundit: ita nouissi-
 mo tempore seruum iussit, & libertum, qui fuisset eius
 concubinus, alterum se iugulare, alterum pyram in-
 cendere. Oppidani autem simul Caesar castra contra id
 oppi

oppidum posuit, discordare coeperunt, usque eo, ut clamor in castra nostra perveniret, quae frē inter Caesarianos, & inter Pompeianos erant. Hic legiones, quae ex persuasione conscriptae, partium oppidanorum serui, qui erant à Sex. Pompeio manumissi, tunc in Caesaris aduentum descendere coeperunt. Legio XIII. oppidum defendere coepit, nam, cum iam repugnarent, turres ex parte, & murum occuparunt. Denuo legatos ad Caesarem mittunt, ut sibi legiones subsidio intromitteret. Hoc cum animadverterent homines fugitivi, oppidum incendere coeperunt: qui superati à nostris, sunt interfecti hominum millia XXII. praeterquam extra murum, qui perierunt. Ita Caesar oppido potitus, dum hic detinetur ex praelio, quos circummunitos superius demonstravimus eruptionem fecerunt, & bene multis interfectis, in oppidum sunt redacti. Caesar Hispalim cum contendisset, legati deprecatum uenerunt. Ita cum oppidum sese tueri dixisset, Caninius, legatum cum praesidio intromittit. Ipse castra ad oppidum ponit. Erat bene magnum intra Pompeianas parteis praesidium, quod Caesaris praesidium receptum indugnabatur, clam cuidam Philoni, illi, qui pompeianarum partium fuisset defensor acerrimus. Is tota Lusitania notissimus erat, hic clam praesidio Lusitaniam proficiscitur, & Caecilium Nigrum nomine Barbarum ad Lenium conuenit, qui bene magnam manum Lusitanorum haberet. Rursus in Hispalim oppidum denuo noctu per murum recipitur, praesidium, uigilesque iugulant, portas praeccludunt, de integro pugnare coeperunt. Dum haec geruntur, legati Carteiensis renuntiarunt, quod Pompeium in potestatem

Betis fl.

Hastia opp.

Didius.

te haberent, quod ante Cæsari portas præclusissent, illo beneficio suum maleficio existimabant se lucrificere. Lusitani Hispalim oppugnare nullo tempore desistebat. Quod Cæsar cū animaduerneret, si oppidum capere cōtenderet, ut homines perditī incenderent, & moenia deruerent. Ita consilio habito, noctu patitur Lusitanos eruptionem facere, id quod consulto non existimabant fieri. Ita irrumpendo naues, quæ ad Betim flumen fuissent, incendant. Nostri, dum incendio detinentur, illi profugiunt, & ab equitibus conciduntur. Quo facto, oppido recuperato Hastiam iter facere cœpit, ex qua ciuitate legati ad deditionem uenerunt, Mundenensesq; qui ex prælio in oppidum confugerant, cum diutius circunciderentur, bene multi deditionem faciunt: & cum essent in legionem distributi, coniurant inter sese, ut noctu signo dato, qui in oppido fuissent, eruptionem facerent. Illi eadem in castris administrarent. Hac re cognita, insequentī nocte, uigilia tertia, tessera data, extra uallum omnes sunt concisi Mundenenses duces. Cæsar in itinere reliqua oppida oppugnat, quæ propter Pōpeium dissentire cœperant: pars erat, quæ legatos ad Cæsarem miserat: pars erat, quæ pompeianarum partium essent fautores: seditione concitata, partes occupant, cædes fit magna, sauciū Pompeius naues xxx. occupat longas, & profugit. Didius, qui Gadis classi præfuisse, ad quem simul nuntius allatus est, confestim sequi cœpit, partim peditatibus, & equitatibus ad persequendum celeriter iter faciens. Item quarto die nauigatione cōfecta, insequuntur, qui imperati à Carteia profecti sine aqua fuissent, ad terram applicant.

eant. Dum aquantur, Didius classe occurrit, naues incendit, nonnullas capit. Pompeius cum paucis profugit. Et locum quendam munitum natura occupat: equites & cohortes, quæ ad persequendū missæ essent, speculatoribus ante missis certiores fiunt, diem, & noctem iter faciunt. Pompeius humero, & sinistro crure uehementer erat sauci: huc accedebat, ut etiam talum intorisset, quæ res maxime impediebat. Ita lectica à turre, qua esset allatus in ea ferebatur. Lusitanus more militari, cum à Caesaris præsidio fuisset conspectus celeriter equitatu, cohortibusq; circumcluditur. Erat accessus loci difficultas. Nam idcirco, quod propter suos à nostro præsidio fuisset conspectus, celeriter munitum locum natura ceperat sibi Pompeius, quem uix magna multitudo deducti homines ex superiore loco defendere possent: subeunt in aduentu nostri, depelluntur telis. Quibus cedentibus, cupidius insequerentur aduersarij, & cōfestim tardabant ab accessu. Hoc sæpius factō animaduvertebatur nostro magno id fieri periculo. Opere circummunire instituit, pari autem, & celeri festinatione circum munitiones in iugo dirigūt, ut æquo pede cum aduersarijs congredi possent. À quibus cum animaduersum esset, fuga sibi præsidium capiunt. Pompeius, ut supra demonstrauius, saucius, & intorto talo, idcirco tardabatur ad fugiendum. Itemq; propter loci difficultatē, neq; equo, neq; uehiculo salutis suæ præsidium parare poterat. Cædes à nostris undiq; administrabatur. Exclusa munitione, amissisq; auxilijs, ad conuallē autem, atq; exesum locum in spelunca Pōpeius se occultare cœpit, ut à nostris non facile inueniretur, nisi

kk 5 capti

Cn. Pompeij
cædes.

captiuorum indicio. Ita ibi interficitur. Cum Cæsar græ-
diebatur Hispalim, pridie Iduum Aprilis caput allatum,
& populo datum est in conspectum. Interfecto Cn. Pom-
peio adolescente, Didius, quem supra demonstrauimus illa
affectus letitia, proximo se recepit castello, nonnullasq;
naues ad reficiendum subduxit. Lusitani, qui ex pugna su-
perfuerunt, ad signum se receperunt, & bene magna ma-
nu comparati, ad Didium se reportant. Huic & si non
aberat diligentia ad naues tuendas, tamen nonnumquam
ex castello propter eorum crebras excursions, eicieba-
tur, & sic propè quotidianis pugnis insidias ponunt, &
tripartito signa distribuunt. Erant parati, qui naues incen-
derent, incensisq; qui subsidium repeterent: ij sic disposi-
ti erant, ut à nullo conspectu omnium ad pugnam con-
tenderent. Ita cum ex castello Didius ad propellendum
processisset, cum copijs signum à Lusitanis tollitur, naues
incenduntur, simulq; qui in castello ad pugnam processer-
ant, eodem signo fugientes latrones dum persequuntur,
Didij mors. à tergo insidiæ clamore sublato circunueniunt. Didius ma-
gna cum uirtute cū compluribus interficitur: nonnulli ea
pugna scaphas, quæ ad littus fuerant, occupat. Item com-
plures nando, ad naues, quæ in salo fuerunt, se recipiunt.
Anchoris sublati, pelagus remis petere cœperunt, quæ
res eorum uitæ subsidio fuit. Lusitani præda potiuntur.
Cæsar Gadibus rursus ad Hispalim recurrit. Fabius Ma-
ximus, quem ipse ad præsidium oppugnandum relique-
rat, operibus assiduus, hostesq; circum sese interclusi, in-
ter se decernere, facta cæde bene magna eruptionem fi-
ciunt. Nostri ad oppidum recuperandum occasionem non
præter

prætermittunt, & reliquos uiuos capiunt, ac deinde
 Vrſaonem proficiſcuntur, quod oppidū magna munitio=
 ne cōtinebatur, ſic, ut ipſe locus nō ſolum opere, ſed etiā
 natura editus, ad oppugnandum hoſtem appeteret. Hoc
 acciderat, quod aqua, præterquam in ipſo oppido, non
 erat, nam circūcirca riuus nuſquā reperiēbatur propius
 millia paſſuum octo. Quæ res magno erat adiumento oppi=
 danis. Tū præterea accedebat, ut agger, materiesq; unde
 ſolue ſunt turres agi, propius millia paſſuum ſex nō re=
 periebantur: ac Pompeius, ut oppidi oppugnationem tu=
 tiorē efficeret, omnē materiem circum oppidū ſuccisam
 intro congeſſit. Ita neceſſario diducebantur noſtri, ut à
 Munda, quod proximæ ceperant, materiem illò deporta=
 rēt. Dum hæc ad Mundam gerūtur, & Vrſaonem Cæ=
 ſar, cū à Gadibus ad Hiſpalim ſe recepiffet, inſequēti die
 cōcione aduocata, commemorat initio quæſturæ ſuæ eam
 Prouinciam ex omnibus Prouincijs peculiarem ſibi con=
 ſtituiſſe, & quæ potuiſſet eo tempore beneficia largitum
 eſſe. Inſequenti prætura ampliato honore, ueſtigalia, quæ
 Metellus impoſuiſſet, à Senatu petiſſe, & eis pecunijs
 Prouinciam liberaſſe. Simulq; patrociniō ſuſcepto multis
 legibus ab ſe in Senatū inductis ſimul publicis, priuatisq;
 cauſis, multorū inimicijs ſuſceptis defendiſſe. Suo item
 in conſulatu abſentem, quæ potuiſſet commoda Prouin=
 ciæ tribuiſſe, eorum omnium commodorum eſſe immemo=
 res, & ingratos in ſe, & in populū Romanū hoc bello,
 & in præterito tempore cognoſſe, uos iure gentium, &
 ciuium Romanorū, inſtitutis cognitīs more barbarorum
 populo Romano magna trāſiero ſanctis Romanis ſemel,
 & ſæpius

Vrſaon opp.

& sepius attulistis, & luce clara captum in medio foro
 nefarie interficere uoluistis. Vos ita pacem semper odi-
 stis, ut nullo tempore legiones desint populi R. in hac
 Prouincia haberi, apud uos beneficia pro maleficijs, ma-
 leficia pro beneficijs habentur. Ita neq; in ocio concor-
 diam, neq; in bello uirtutem ullo tempore retinere potui-
 stis. Priuatus ex fuga Cn. Pompeius adolescens à uobis re-
 ceptus, fasces, imperiumq; sibi arripuit. Multis interfectis
 ciuibus, auxilia contra populum Romanum comparauit,
 agros, uestramq; Prouinciam uestro impulsu de-
 populauit. In quo uos uictores existimaba-
 tis? An me deleto non animaduerteba-
 tis, decem habere legiones popu-
 lum Romanū: quæ non solu
 uobis obistere, sed etiā
 cælum diruere pos-
 sent? Quarū lau-
 dibus, &
 uirtu-
 te.

